

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Колодійчук Ірини Анатоліївни

«Теоретико-методологічні засади формування територіально збалансованих систем управління відходами в регіонах України» представлену на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 –

«Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка»

у Спеціалізованій вченій раді Д 35.154.01 у ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»

Актуальність теми дослідження

Забезпечення сталого розвитку регіонів України потребує удосконалення регіональної екологічної політики, зокрема, щодо забезпечення ефективного використання природно-ресурсного потенціалу та відповідального виробництва й споживання. На тлі запланованого економічного зростання в країні передбачається нарощування обсягів виробництва як в країні в цілому, так і в регіонах, що неминуче приведе до зростання тиску на навколишнє природне середовище за відсутності поряд з цим планів впровадження ресурсоощадних та утилізаційних технологій. Негативні наслідки такого розвитку стануть особливо відчутними для регіонів і територіальних громад за відсутністю належного фінансового забезпечення вирішення цих питань, оскільки при діючих технологіях виробництва зростатимуть витрати екологічно характеру та на усунення конфліктних ситуацій. Беручи до уваги проблеми з контролем за погодженням з відходами, появою несанкціонованих сміттєзвалищ, неналежним проведенням робіт з рекультивації та санації місць видалення відходів, традиційні підходи у цій сфері не спонукатимуть до розроблення ефективних методів та організаційних схем поводження з відходами та належного утримання територій відповідно до сучасних вимог і тенденцій у цій галузі. Представлена дисертації висвітлює актуальні проблеми, які пов'язані з формуванням ефективних систем

управління відходами відповідно до вимог «Національної стратегії управління відходами до 2030 року», необхідністю модернізувати систему управління відходами в регіонах та відповідну до цього інфраструктуру.

Відсутність теоретико-методологічних засад формування регіональних систем управління відходами в Україні в умовах євроінтеграції та децентралізації влади, методики аналізу процесу генерування й утилізації відходів в регіональних соціально-економічних системах, методичних підходів до визначення чинників впливу на функціонування систем поводження з відходами та критеріїв їхнього удосконалення створює проблеми при формуванні науково-обґрунтованого розроблення регіональних планів управління відходами з метою надійного збереження умов проживання та стабілізації екологічної ситуацій в регіонах. Тому обґрунтування теоретико-методологічних засад та розроблення науково-прикладних пропозиції щодо формування територіальних збалансованих систем управління відходами є актуальною темою дисертаційної роботи.

Беручи до уваги усе зазначене, тема дисертації Колодійчук І.А. є актуальною як в теоретичному, так і практичному плані. Підтвердженням актуальності теми дисертаційної роботи є її зв'язок з планом науково-дослідних робіт ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долишнього НАН України»: «Система економічного регулювання екологічної безпеки регіону в умовах децентралізації влади» (номер державний реєстрації 0119U002008), «Формування та механізми реалізації політики розвитку гірських територій України» (номер державної реєстрації 0116U004033), «Механізми регулювання екологічної безпеки транскордонного регіону в умовах євроінтеграції України» (номер державної реєстрації 0113U000107), «Наукові засади формування моделі сталого ендегенного зростання регіонів України в умовах адміністративно-фінансової децентралізації» (номер державної реєстрації 0117U000691).

У межах вказаних тем автором розроблені теоретико-методологічні підходи до формування територіально збалансованих систем управління відходами, досліджено особливості функціонування європейської системи

управління відходами та основні тенденції у сфері поводження з відходами гірських територій України, розроблено концептуальну модель механізму утилізації відходів на основі рециркуляції е-товарів, визначено проблеми, напрями та механізми вирішення проблем сталого природокористування в умовах децентралізації, основні завдання щодо відповідального споживання товарів та виробництва в регіонах України.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи

Отримані наукові результати, висновки та рекомендації є достатньою мірою обґрунтованими, достовірними та логічними, розкривають завдання та наукову новизну. Теоретичне та практичне значення результатів дослідження підтверджено їх апробацією на 9 науково-практичних конференціях різного рівня, публікацією 51 наукової праці, в тому числі 1 одноосібної монографії, 7 колективних монографій.

Для досягнення поставленої мети дослідження, а саме: науково обґрунтувати та розробити теоретико-методологічні засади, а також науково-практичні рекомендації щодо формування територіально збалансованих систем управління відходами в регіонах України, у роботі передбачено виконання комплексу взаємопов'язаних завдань, вирішення яких надало змогу автору дисертації сформулювати основні висновки теоретичного, методичного та практичного змісту.

Ознайомлення зі змістом дисертації дозволяє зробити висновок, що здобувачем досягнуто поставлену мету і вирішено окреслені ним завдання.

Зміст дисертації викладено в логічній послідовності, добре структуровано, робота характеризується системністю підходів до вирішення поставлених завдань.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складають положення теорій сталого і регіонального розвитку. Дослідження сучасних процесів формування систем управління відходами базується на використанні методів: економіко-статистичного аналізу, балансу, моделювання, аналогій і

синтезу тощо. Наукові положення, висновки і рекомендації, які є результатом проведеного дослідження, ґрунтуються на фундаментальних теоретичних розробках щодо формування систем управління відходами на регіональному рівні.

Основою дослідження стали досягнення сучасної економічної науки, наукові праці провідних вітчизняних і зарубіжних вчених та практиків у сфері поводження з відходами, ефективного природокористування, проблем забезпечення сталого розвитку територій та пошуку нових шляхів його досягнення, зокрема, через управління відходами. Інформаційною базою дослідження стали: законодавчі та нормативно-правові акти України, інформація статистичної організації Європейського Союзу Eurostat, офіційні матеріали Державної служби статистики України та її обласних управлінь, Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів України, Міністерства розвитку громад та територій України, наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених.

Висновки та рекомендації, викладені у роботі, є достатньою мірою обґрунтованими та достовірними, що забезпечується опрацюванням автором значної кількості спеціальної наукової літератури (329 джерел), ґрунтовним аналізом статистичних даних (додатки Б, Е, Д, Ж, И, К, Л, М, П), та застосуванням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Зокрема, у процесі дослідження здобувачем використано такі методи: діалектичний метод наукового пізнання, методи наукової абстракції, аналізу та синтезу, системного узагальнення, статистичного аналізу, вимірювання.

Визначені положення дозволяють зробити позитивний висновок щодо наукового рівня, достовірності та обґрунтованості висунутих на захист положень.

Наукова новизна отриманих результатів

Вивчення дисертації, опублікованих праць здобувача аналіз ґрунтовності наукових положень дозволяють зробити висновок, що в процесі дослідження

автором одержано низку наукових результатів, що визначають новизну дисертаційного дослідження:

- запропоновано гармонізувати утилізаційні потужності та кількісні параметри відходів, для цього науково обґрунтовано концепцію формування системи управління відходами, принципи та методи їх збалансованості, а також напрями вдосконалення існуючих систем управління відходами на регіональному рівні (стор. 144-190);

- для вирішення питання збалансованості систем управління відходами на регіональному рівні запропонована математична модель, яка дозволяє залежно від постановки завдань визначати або термін реалізації проблем управління відходами (враховуючи наявні інвестиційні ресурси) або визначати обсяг необхідних коштів для забезпечення необхідного терміну введення утилізаційних потужностей (стор. 373-377);

- удосконалено понятійно-категоріальний апарат дослідження систем управління відходами на регіональному рівні через уточнення та конкретизацію дефініції «відходи» як матеріально-енергетичні ресурси рециклінгу, введення в науковий обіг понять «територіально збалансована система управління відходами», «рециклінгова ефективність відходів» (стор. 36-110);

- досліджено та запропоновано оригінальну систему класифікації відходів, що, на відміну від існуючих підходів, враховує сутнісні ознаки та відповідно до проходження матеріального потоку логістичними ланцюгами з врахуванням галузевої належності, антропогенних ризиків. Запропонована класифікація відходів вписується в існуючі форми національної системи статистичної звітності (стор. 180-191);

- науково обґрунтовано положення щодо ідентифікації структурних елементів системи управління відходами на регіональному рівні з визначенням їхніх функцій та реле валентності цільовим орієнтирам на різних рівнях управління відходами (стор. 144-160);

- розроблені методичні підходи оцінки територіальної збалансованості системи управління відходами на регіональному рівні, що враховують

організаційно-економічні, інноваційно-технологічні та правові чинники впливу на генерування та утилізацію відходів (стор. 318-340);

- запропоновано науково-методичний підхід для виявлення необхідних потужностей підприємств по утилізації відходів, та коефіцієнт забезпеченості регіону утилізаційними потужностями для оцінки регіональних диспропорцій між утворенням та утилізацією відходів; визначені пріоритетні напрямки вкладення інвестицій в утилізацію відходів (стор. 369-378);

- обґрунтовані та запропоновані методичні принципи та методики оцінки існуючої системи поводження з відходами на регіональному рівні, яка враховує міжнародні зобов'язання держави, відповідності національної нормативно-правової бази правовим актам ЄС (стор. 281-309);

- розроблено методичний підхід визначення місця розташування підприємств то утилізації відходів, який враховує центри тяжіння матеріальних потоків та дозволяє в певній мірі раціонально сформуванати всю конфігурацію: вироблення відходів – їх утилізація, - та враховує екологічні та економічні критерії (стор. 380-391);

- теоретично обґрунтовано принципи інноваційного розвитку підприємств з переробки відходів на регіональному рівні, що враховує структуру відходів, оцінки ефективності рециклінгу та передбачає диференціацію відходів за їхньою сумарною цінністю з позиції рециклінгу та попиту на сировину, яку отримують в результаті переробки відходів (410-430).

Основні положення, викладені в дисертації, можуть бути застосовані як у проведенні подальших досліджень, так і у практичній діяльності. Результати досліджень є певним внеском у теорію, методологію і практику державної політики у сфері управління відходами на регіональному рівні.

Наукове та практичне значення одержаних результатів

Наукове та практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні теоретико-методологічних положень та науково-практичних рекомендацій щодо територіально збалансованого розвитку систем управління відходами на регіональному рівні.

Наукові результати дисертаційної роботи знайшли практичне застосування в діяльності центральних і регіональних органів влади, зокрема: Комітету з питань екологічної політики, природокористування та ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи Верховної Ради України (довідка № 04-15/12-487 від 27.06.2018 р.) – у законопроектній діяльності; Комітету з питань науки і освіти Верховної Ради України (довідка № 04-23/16-763 від 21.06.2018р.) - під час розгляду законодавчих ініціатив стосовно розвитку гірських територій; Комітету з питань промислової політики та підприємництва Верховної Ради України (довідка № 04-30/14-241/126792 від 14.06.2018 р.) – у законопроектній діяльності; Департаменту з питань місцевого самоврядування та територіальної організації влади Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України (довідка № 8/13.3-149-18 від 06.07.2018 р.) - для оцінювання фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад у рамках опрацювання проектів перспективних планів формування територій громад областей; Департаменту економічного розвитку, промисловості та інфраструктури Хмельницької обласної державної адміністрації (довідка № 03.01-2036/18 від 06.09.2018 р.) – у розробці проектів Програми економічного і соціального розвитку області на 2019 рік, Стратегії регіонального розвитку Хмельницької області на 2021-2030 роки та її планів заходів; Департаменту економічної політики Львівської обласної державної адміністрації (довідка 1-12-54 від 09.01.2018р.) – для розроблення програмних і стратегічних документів, зокрема щорічної Програми соціально-економічного та культурного розвитку області, Плану заходів з реалізації у 2019-2020 рр. Стратегії розвитку області на період до 2020 р., підготовки аналітичних матеріалів до проведення комунікативних заходів з питань її соціально-економічного розвитку; Закарпатської обласної державної адміністрації (довідка № 3435/06-06 від 11.06.2018 р.) - для розробки регіональних програм соціально-економічного розвитку гірських населених пунктів; Івано-Франківської обласної державної адміністрації (довідка № 468/0/2-20/01-116 від 19.03.2020 р.) - для розробки регіонального плану управління відходами;

Жовківської районної державної адміністрації Львівської області (довідка № 02-36/229 від 11.02.2020 р.) - для розроблення проектів програм підтримки розвитку житлово-комунального господарства району.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Разом із загальною позитивною оцінкою роботи дисертація містить окремі положення, дискусійні питання, зауваження, що потребують від автора додаткового обґрунтування та пояснення:

1. Автором розглянуто нормативи поводження з відходами в ЄС. Але проблема утилізації твердих побутових відходів сьогодні набуває архіважливого значення. Світова спільнота в рамках визначення детермінант політики сталого розвитку (куди, як звісно, входять три складові – вирішення економічних, соціальних і екологічних питань) виділяє значні фінансові ресурси установ ООН (ПРООН, ВПП, Світовий Банк, ФАО, МФСР), та й не малі європейські гранти. Тому слід було б звернути увагу на можливості для України вирішення піднятих питань за цей рахунок.

2. Автор стверджує, що «регіон є оптимальною одиницею щодо забезпечення балансу між утворенням та утилізацією відходів як із позицій економічної ефективності, так і з погляду екологічної безпеки». З таким твердженням можливо погодитись не з позицій, з яких розглядає автор, а лише з боку організаційно-управлінських на певній території.

3. В роботі слід було б виділити проблеми пов'язані з утилізацією промислових відходів та твердих побутових відходів тому, що вони різні за походженням і, головне, різняться в методах утилізації і вихідними продуктами .

4. Пошукувачем не розглядаються в роботі технології утилізації відходів, бо така мета ним не ставилась. На нашу думку, це значно збагатило б роботу. Бо навіть технології утилізації твердих побутових відходів мають дуже багато напрямків і різних ефектів.

5. Пошукувач вводить поняття «коефіцієнта територіальної забезпеченості утилізаційними потужностями» (стор. 275), який представляє

собою співвідношення можливостей утилізації наявних відходів в адміністративних межах областей. У реальних умовах для утилізації відходів їх виробник може скористатися послугами утилізаційного об'єкта, що територіально наближений до нього, навіть якщо це буде в сусідній області. Усе це вплине на значення розрахункового коефіцієнта для певного регіону (області) і тому може бути використано обмежено.

6. У дисертаційній роботі наведено великий масив статистичної інформації та міститься розгляд окремих показників з різних позицій, що, на нашу думку, є зайвим, оскільки таке дублювання ускладнює сприйняття аналітичної частини роботи.

7. Надаючи важливої ролі та значимості рециклінгу у сфері поводження з відходами, на жаль, поза увагою здобувача залишилося розроблення механізмів адаптації кращих світових практик та інноваційного досвіду в національному контексті, зокрема, з прив'язкою конкретних технологій до конкретних регіонів, оскільки відходи можуть відрізнятись (окрім твердих побутових), що надало б дослідженню більш завершеною форми.

8. У підрозділі 3.4, на наш погляд, надмірно деталізовано зарубіжний досвід у сфері поводження з відходами, що має опосередкований вплив на розвиток вітчизняної системи управління відходами через відсутність фінансово-інвестиційних можливостей впровадження відповідних технологій та законодавчо-правових й інституційних механізмів, а, отже, лише переобтяжує текст дисертаційного дослідження.

9. В аналітичній частині дисертаційної роботи хотілось би бачити аналіз характеристик сміттєпереробних заводів, які розбудовуються в регіонах України та перспективних напрямів їхнього функціонування в контексті «територіально збалансованих систем управління відходами».

Загальні висновки

Дисертаційна робота Колодійчук Ірини Анатоліївни на тему «Теоретико-методологічні засади формування територіально збалансованих систем

управління відходами в регіонах України» є самостійним завершеним дослідженням, виконаним на актуальну тему, яка характеризується новизною одержаних результатів і висновків, має теоретичне та практичне значення.

Опубліковані наукові праці у повному обсязі відображають основні положення змісту дисертації. Автореферат відображає зміст дисертації і відповідає їй. Дисертаційна робота «Теоретико-методологічні засади формування територіально збалансованих систем управління відходами в регіонах України» відповідає вимогам викладеним в п.п. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 р. (зі змінами внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р. та № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор, Колодійчук Ірина Анатоліївна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка.

Офіційний опонент:

Директор Інституту проблем ринку та економіко-екологічних досліджень
НАН України, академік НАН України,
доктор економічних наук, професор

Б.В. Буркинський